

Σημειώσεις

Η διάρθρωση των υπηρεσιών

Διονύσης Μοσχόπουλος

Δικαστικό Σώμα

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι υπηρεσιακές μεταβολές που έλαβαν χώρα στο δικαστικό σώμα. Σύμφωνα με τη νομοθεσία της εποχής τα δικαστήρια διακρίνονταν σε πρωτοδικεία, ειρηνοδικεία, πρωτοδικεία, εφετεία, και εμποροδικεία. Επίσης υπήρχαν τα ανώτατα δικαστήρια του Αρείου Πάγου και του Συμβουλίου της Επικρατείας. Τα ποινικά δικαστήρια που ήταν τα πταισματοδικεία, πλημμελειοδικεία και κακουργιοδικεία λειτουργούσαν με τους δικαστές των λοιπών δικαστηρίων (ειρηνοδικείων, πρωτοδικείων, εφετείων). Για τον λόγο αυτό δεν έχουμε υπηρεσιακές μεταβολές που να αφορούν τα ποινικά δικαστήρια. Πρέπει επιπλέον να σημειωθεί ότι οι υπηρεσιακές μεταβολές στο δικαστικό σώμα δεν περιλαμβάνουν μόνο τους δικαστές (ειρηνοδίκες, παρέδρους, πρωτοδίκες, εφέτες) αλλά και το λοιπό προσωπικό των δικαστηρίων (ανακριτές, γραμματείς, κλητήρες) καθώς και τους δικηγόρους. Όπως προκύπτει από την Εφημερίδα της Κυβέρνησης η πρώτη νομοθετική ρύθμιση για την οργάνωση της δικαιοσύνης κατά την περίοδο της απόλυτης μοναρχίας έγινε το 1834¹. Σύμφωνα με το σχετικό Διάταγμα προβλεπόταν η σύσταση δέκα πρωτοδικείων, δύο Εφετείων, τριών Εμποροδικείων και ενός ανώτατου Δικαστηρίου που ήταν ο Άρειος Πάγος. Τα πρωτοδικεία θα έδρευαν στις πόλεις του Ναυπλίου, της Τρίπολης, της Πάτρας, της Σπάρτης, της Σύρου, της Αθήνας, της Χαλκίδας, της Άμφισσας, του Μεσολογγίου και της Πύλου. Επίσης προβλεπόταν η σύσταση δύο Εφετείων με έδρα αντίστοιχα την Αθήνα και

---

¹ ΒΔ “Περί του αριθμού, των καθεδρών και της δικαιοδοσίας των Δικαστηρίων του Βασιλείου” με ημερομηνία 16 (28)-10-1834, ΦΕΚ 38/17-11-1834.

την Τρίπολη. Κάθε ένα από τα δικαστήρια αυτά είχε δικαιοδοσία σε πέντε νομούς του βασιλείου. Προβλεπόταν επίσης η σύσταση τριών εμποροδικείων με έδρα αντίστοιχα την Σύρο, την Πάτρα και το Ναύπλιο. Τέλος, ο Άρειος Πάγος θα είχε έδρα της Αθήνα. Η παραπάνω οργάνωση των δικαστηρίων εμφανίζεται διαφοροποιημένη το 1841². Οι διαφορές μεταξύ της αρχικής οργάνωσης των δικαστηρίων, του 1834, και της οργάνωσης των δικαστηρίων του 1841 είναι οι εξής: α) δεν εμφανίζεται να λειτουργούν Πρωτοδικεία στην Άμφισσα και την Πύλου ενώ αντίθετα εμφανίζονται να λειτουργούν πρωτοδικεία στην Λαμία και την Καλαμάτα. Από τις υπηρεσιακές μεταβολές, ωστόσο, που απεικονίζονται στην Βάση δεδομένων, προκύπτει ότι λειτούργησαν πρωτοδικεία στην Άμφισσα (Σάλωνα) και την Πύλο κατά την χρονική περίοδο που προηγήθηκε, β) αντί των αρχικά προβλεπόμενων τριών εμποροδικείων το 1841 λειτουργούν δέκα, στις πόλεις των Αθηνών, της Λαμίας, της Χαλκίδας, του Μεσολογγίου, της Σπάρτης, της Καλαμάτας και της Τρίπολης και γ) δεν εμφανίζεται να λειτουργεί Εφετείο στην Τρίπολη αλλά στο Ναύπλιο, παρά το γεγονός ότι λειτούργησε, κατά την προγενέστερη περίοδο Εφετείο στην Τρίπολη. Ωστόσο, το πλέον εκτεταμένο δίκτυο δικαστηρίων ήταν εκείνο των ειρηνοδικείων, οι έδρες των οποίων μεταβάλλονταν συχνά ως συνέπεια των αλλαγών στην οριοθέτηση των δήμων. Κατά την έναρξη της Αντιβασιλείας δεν ρυθμίστηκε νομοθετικά η λειτουργία των ειρηνοδικείων, η οποία διατηρήθηκε με την προγενέστερη μορφή της. Έτσι το 1834 όπως προκύπτει από τα σχετικά διατάγματα διορισμών ειρηνοδικών προκύπτει ότι λειτουργούν σε όλη την επικράτεια 49 ειρηνοδικεία³. Ενώ το 1842 ο αριθμός των ειρηνοδικείων τη χώρας ανήρχετο σε 76⁴. Τα ειρηνοδικεία συνδέονται με τα ληξιαρχεία. Για τον λόγο αυτό δεν έχουμε διορισμούς ληξιαρχων αφού χρέη ληξιαρχων διενεργούσαν οι ειρηνοδίκες.

Στρατός/Στρατιωτικές Υπηρεσίες

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται όλοι οι στρατιωτικοί σχηματισμοί και οι υπηρεσίες του στρατού ξηράς. Η Αντιβασιλεία επιθυμώντας να επιλύσει το

---

² Βλ. "Πίνακας της διαχειρίσεως της πολιτικής δικαιοσύνης κατά το έτος 1841 εις τα δικαστήρια των εν Αθήναις και εν Ναυπλίω εφετών», ΦΕΚ 19/14-8-1842.

³ ΒΔ με ημερομηνία 8 (20) -1- 1834, ΦΕΚ 4/ 23-1 (4-2)-1834.

⁴ ΒΔ «περί οριστικής ρυθμίσεως της δικαιοδοσίας ειρηνοδικείων τινών του κράτους» με ημερομηνία 27-4 (9-5) 1842 , ΦΕΚ 8/4-5-1842.

στρατιωτικό πρόβλημα της χώρας, που συνδεόταν με την διάλυση των άτακτων στρατιωτικών σωμάτων της επαναστατικής περιόδου, προέβη σε μία ριζική αναδιοργάνωση του στρατού. Ο νέος στρατός που συγκροτήθηκε με τον οργανικό νόμο του 1833⁵ περιλάμβανε τους στρατιωτικούς σχηματισμούς του Πεζικού, Ιππικού, Πυροβολικού και Μηχανικού καθώς και την Χωροφυλακή⁶ ως συμπληρωματικό σώμα του στρατού για την διαφύλαξη της δημόσιας τάξης. Οι παραπάνω στρατιωτικοί σχηματισμοί υποδιαιρούνταν σε μικρότερες μονάδες (π.χ. Σύνταγμα (για το ιππικό) , τάγματα (για το πεζικό) λόχοι (για το πεζικό και το πυροβολικό) , ίλες (για το ιππικό) , μοίρες (για την Χωροφυλακή και το πυροβολικό) και ενωμοτίες (για την Χωροφυλακή). Οι παραπάνω οργανικές υποδιαιρέσεις των ευρύτερων στρατιωτικών σχηματισμών δεν απεικονίζονται στις υπηρεσιακές μεταβολές και καλύπτονται από την ονομασία του ευρύτερου στρατιωτικού σχηματισμού (π.χ. μηχανικό, ιππικό κλπ). Κατ' εξαίρεση, ωστόσο, η βάση δεδομένων περιλαμβάνει ορισμένες οργανικές μονάδες, που εμφανίζουν υπηρεσιακή αυτοτέλεια. Αυτές οι οργανικές μονάδες είτε υπάγονται στους ευρύτερους σχηματισμούς που αναφέρθηκαν είτε είναι ανεξάρτητες, είτε εντάσσονται στους στρατιωτικούς σχηματισμούς που αναφέρθηκαν. Έχουν δε τις ακόλουθες ονομασίες: Λόχος ζευγιτών, Σύνταγμα/Μοίρα Λογχιστών, Λόχος Τεχνιτών, Λόχος Σκαπανέων, Κεντρικό Οπλοστάσιο/ οπλοστάσια, Αρχηγεία, Ακροβολιστές, Λόχος απομάχων, Φρουραρχεία, Φάλαγγα, Εθνοφυλακή, Οροφυλακή, Σχολή Ευελπίδων, Στρατιωτικά Νοσοκομεία, Επιτελεία στρατού και Νομοεπιθεωρήσεις. Ειδικότερα :

- ο Λόχος Ζευγιτών εκτελούσε υπηρεσία σχετική με την τήρηση του μητρώου και την διαφύλαξη των φορτηγών ζώων και του εξοπλισμού τους, ανήκε δε στο πυροβολικό⁷.
- το Σύνταγμα Λογχοφόρων/Μοίρα Λογχιστών ταυτίζεται με το ιππικό. Φέρει την ονομασία Σύνταγμα Λογχοφόρων⁸ από το 1833 έως το 1835 οπότε μετονομάζεται Σύνταγμα των Λογχιστών⁹ ενώ από το 1843, φέρει την ονομασία Μοίρα λογχιστών.¹⁰

⁵ ΒΔ «Περί διοργανισμού του στρατιωτικού» με ημερομηνία 25-2 (9-3) –1833, ΦΕΚ 5/ 8 (20) -3-1833.

⁶ ΒΔ «Περί σχηματισμού της Χωροφυλακής» με ημερομηνία 20-5/1-6-1833, ΦΕΚ 21/ 3(15)-6-1833.

⁷ ΒΔ «περί σχηματισμού του λόχου των Ζευγιτών» με ημερομηνία 27-2 (11-3)- 1833, ΦΕΚ 5/8 (20)-3-1833

- ολόχος Σκαπανέων αποτελούσε ιδιαίτερη μονάδα του μηχανικού, που προοριζόταν για την εκτέλεση τεχνικών έργων.¹¹ Ο λόχος αυτός που αρχικά συνιστούσε διλοχία και εν συνεχεία έγινε ημιτάγμα (τρεις λοχοί) διαλύθηκε στις 7-4-1843¹².
- Ο Λόχος Τεχνιτών αποτελούσε λόχο του πυροβολικού για την συντήρηση και επιδιόρθωση των όπλων¹³
- Τα Οπλοστάσια και το Κεντρικό οπλοστάσιο στο οποίο εντάσσεται από το 1843 και ο Λόχος Τεχνιτών, αποτελούν οργανικές μονάδες του πυροβολικού¹⁴
- με τον όρο Αρχηγεία υποδηλώνονται οι οργανικές μονάδες που ανήκουν είτε στην Οροφυλακή¹⁵ είτε στην Χωροφυλακή¹⁶. Στην περίπτωση των αρχηγείων της Οροφυλακής, αυτά καταργήθηκαν το 1845¹⁷
- Παράλληλα πρέπει να αναφερθεί και η χρήση του όρου Ακροβολιστές. Ο όρος αυτός συνδέεται με τα ελαφρά τάγματα του πεζικού και όχι με τα τάγματα ακροβολιστών που επεδίωξε να δημιουργήσει το 1833 η Αντιβασιλεία¹⁸. Στόχος της Αντιβασιλείας ήταν να ενταχθεί σε αυτά ένας μεγάλος αριθμός στρατιωτών των άτακτων στρατευμάτων, δεδομένου ότι η δύναμη των ταγμάτων ανερχόταν σε 2040 άνδρες. Ωστόσο, η χαμηλή μισθοδοσία που προβλεπόταν και οι έντονες πολιτικές τριβές για την στελέχωση των ταγμάτων αυτών οδήγησε στην αποτυχία του

---

⁸ ΒΔ «περί του σχηματισμού του Συντάγματος των Λογχοφόρων» με ημερομηνία 28-2 (12-3)/- 1833, ΦΕΚ 5/8 (20)-3-1833

⁹ ΒΔ με ημερομηνία 13 – 1 1835, βλ. Χαραλάμπη Α., Νίδερ Κ, *Ιστορικό Υπόμνημα περί του οργανισμού του τακτικού στρατού της Ελλάδος*, Αθήνα 1907, σ. 56.

¹⁰ ΒΔ με ημερομηνία 21-6-1843, βλ. Χαραλάμπη Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 67.

¹¹ ΒΔ “Περί διοργανισμού του στρατιωτικού” με ημερομηνία 25-2(9-3) –1833, ΦΕΚ 5/8 (20) – 3-1833 και ΒΔ «περί συστάσεως του λόχου Σκαπανέων» με ημερομηνία 8-2-1834, ΦΕΚ 8/16 (28)-2-1834 .

¹² Χαραλάμπη Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 57, 68

¹³ ΒΔ “Περί διοργανισμού του στρατιωτικού” με ημερομηνία 25-2(9-3) –1833, ΦΕΚ 5/8 (20) – 3-1833 και ΒΔ «περί του ιματισμού, της αποσκευής και του οπλισμού των ελληνικών βασιλικών στρατευμάτων» με ημερομηνία 13 (25) Ιανουαρίου 1833, ΦΕΚ 8/18 (30)-3-1833.

¹⁴ ΒΔ “ περί σχηματισμού της διευθύνσεως του κεντρικού οπλοστασίου» με ημερομηνία 1(13) -7-1838, ΦΕΚ 33/18-8-1838 και ΒΔ «Περί νέου σχηματισμού του οπλοστασίου» με ημερομηνία 6 (18) -7-1843 ΦΕΚ 27/ 3-8-1843.

¹⁵ ΒΔ 1838

¹⁶ ΒΔ “περί σχηματισμού της Χωροφυλακής “20-5 (1-6)-1833, ΦΕΚ 32/3 (15)-6-1833

¹⁷ Χαραλάμπη Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 56.

¹⁸ ΒΔ «Περί σχηματισμού των ταγμάτων των ακροβολιστών» με ημερομηνία 2 (14)-3-1833, ΦΕΚ 6/ 8 (20)-3-1833 και Χαραλάμπη Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 41.

μέτρου¹⁹. Έτσι η χρήση του όρου ακροβολιστές που περιλαμβάνει η βάση δεδομένων αφορά στα ελαφρά τάγματα πεζικού που συγκροτήθηκαν το 1843²⁰.

- Ο αρχικός σχηματισμός του στρατού του 1833 περιελάμβανε επίσης τον Λόχο Απομάχων²¹ στον οποίο κατατάσσονταν όσοι αξιωματικοί ήταν σε προχωρημένη ηλικία αλλά δεν επιθυμούσαν την αποστρατεία τους. Οι κατατασσόμενοι στον Λόχο απομάχων εκτελούσαν βοηθητικές υπηρεσίες.
- Η οργάνωση του στρατού θα εμπλουτιστεί το 1834 με τη οργάνωση των 17 Φρουραρχείων²², τα οποία αποτελούσαν τις υπηρεσίες των φρουρίων της επικράτειας.
- Θα ακολουθήσει, το 1835, η δημιουργία της Φάλαγγας²³ ενός τιμητικού στρατιωτικού σώματος για την αποκατάσταση των αγωνιστών της Επανάστασης
- Ο θεσμός της Εθνοφυλακής θα συστηματοποιηθεί το 1836 με σκοπό την καταδίωξη της ληστείας²⁴. Η εθνοφυλακή συνιστούσε στρατιωτικό σώμα που κινητοποιείτο περιστασιακά για την καταδίωξη των ληστών, στελεχωνόταν από κατοίκους των αντίστοιχων περιοχών και είχε ως επικεφαλής, αξιωματικούς του στρατού. Το 1838 τα τάγματα της εθνοφυλακής θα ενταχθούν στο νέο σώμα της Οροφυλακής το οποίο σκοπό έχει την φύλαξη των ορίων του βασιλείου. Η εθνοφυλακή θα επανεμφανιστεί ως αυτοτελές στρατιωτικό σώμα το 1843²⁵. Στο εξής αποστολή της δεν ήταν μόνο η φύλαξη των ορίων του κράτους αλλά η εν γένει διασφάλιση της δημόσιας τάξης στο σύνολο της επικρατείας. Η κατάταξη σε αυτήν ήταν υποχρεωτική. Η εθνοφυλακή θα υπαχθεί στην αρμοδιότητα του Υπουργείου των Εσωτερικών. Ωστόσο, όταν καλείτο να εκπληρώσει έργα ενεργητικής στρατιωτικής υπηρεσίας υπαγόταν στην στρατιωτική αρχή. Επειδή, ωστόσο, οι διορισμοί αξιωματικών του στρατού στη εθνοφυλακή γίνονται με απόφαση του Υπουργού Στρατιωτικών η κατηγορία αυτή εντάσσεται στον στρατό/στρατιωτικές υπηρεσίες.

---

¹⁹ Πιπινέλης Τ.Ν., *Η μοναρχία εν Ελλάδι*, Αθήνα 1932, σ. 34 και Πετρόπουλος Ι., *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843)*, Αθήνα 1985, τ. Α, σ. 200-202.

²⁰ ΒΔ “περί νέου σχηματισμού του πεζικού και των φρουραρχικών επιτελών”, με ημερομηνία 21 Ιουνίου/3 Ιουλίου 1843, ΦΕΚ 21/29-6-1843.

²¹ ΒΔ με ημερομηνία 27-7-1833, βλ. Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 72.

²² ΒΔ με ημερομηνία 16-4-1834, βλ. Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 58.

²³ ΒΔ “περί σχηματισμού της ελληνικής φάλαγγας” με ημερομηνία 18/30-9-1835 ΦΕΚ 6/18-9-1835

²⁴ Κολιόπουλος Ι., *Ληστές*, Αθήνα 1988, σ. 32 και ΒΔ “περί διαφυλάξεως των ορίων του κράτους” με ημερομηνία 16 (28)-2-1836, ΦΕΚ 5/17-2-1836.

²⁵ ΒΔ “περί συστάσεως της Εθνοφυλακής” με ημερομηνία 15-10-1843, ΦΕΚ 36/16-10-1843

- Η Οροφυλακή συγκροτήθηκε το 1838²⁶ και σκοπό είχε την φύλαξη των συνόρων (ορίων) του βασιλείου. Οργανωτική μονάδα της Οροφυλακής ήταν τα Αρχηγεία. Το 1843²⁷ η Οροφυλακή ανασυγκροτήθηκε με την δημιουργία νέων μονάδων που έλαβαν την ονομασία «Παραπληρωματικό Σώμα Οροφυλακής», ενώ το 1845 καταργήθηκαν τα Αρχηγεία διατηρουμένων των ταγμάτων της Οροφυλακής²⁸.
- Τα στρατιωτικά νοσοκομεία ή νοσοκομεία φρουρών²⁹ συνδέονται με τις υπηρεσίες των φρουραρχείων. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι οι έδρες των στρατιωτικών νοσοκομείων, όπως προκύπτει από τις υπηρεσιακές μεταβολές στην Βάση Δεδομένων, συμπίπτουν με τις έδρες των φρουραρχείων.
- Με τον όρο «επιτελείς» αναφερόμαστε τόσο στα επιτελεία των επιμέρους στρατιωτικών σωμάτων (π.χ. επιτελείς φρουραρχείων, επιτελείς πεζικού, ιππικού) όσο και στο σώμα των Γενικών Επιτελών που δημιουργήθηκε το 1833³⁰.
- Η Αντιβασιλεία το 1834 προέβη σε αναδιοργάνωση της Σχολής Ευελπίδων σύμφωνα με σχετικό διάταγμα³¹. Το γεγονός αυτό επέβαλε την στελέχωση της σχολής με καθηγητές και προσωπικό.
- Τα Έκτακτα Στρατοδικεία αποτελούσα έκτακτα δικαστήρια τα οποία συγκροτούνταν προκειμένου να δικάσουν αδικήματα που συνδέονταν με τα επαναστατικά κινήματα που εκδηλώθηκαν κατά την περίοδο αυτή καθώς και με το φαινόμενο της ληστείας³². Εκτός, ωστόσο από τα έκτακτα δικαστήρια τις στρατιωτικές παραβάσεις (π.χ. στάση, απείθεια, αντίσταση, φόνο, τραυματισμό, ιεροσυλία, εξύβριση ανωτέρου, λιποταξία, κλοπή, ληστεία κλπ) που τελούσαν στρατιώτες και αξιωματικοί δίκάζαν διαρκή στρατοδικεία, σύμφωνα με διαταγή στρατού του 1844³³.

²⁶ ΒΔ με ημερομηνία 25-1-1838, βλ. Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 56.

²⁷ ΒΔ με ημερομηνίες 23-9-1843 και 27-10-1843 βλ. Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 66.

²⁸ Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 56.

²⁹ ΒΔ «περί σχηματισμού των στρατευμάτων της ξηράς» με ημερομηνία 13 (25)-1-1836, ΦΕΚ 36/22-7-1836.

³⁰ Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ.41, 53.

³¹ Η Σχολή Ευελπίδων ιδρύθηκε το 1828 με την ονομασία «Λόχος Ευελπίδων. Στη συνέχεια τον Ιανουάριο του 1829 έλαβε την ονομασία «Κεντρικό Πολεμικών Σχολείων» ενώ με τον ΒΔ «περί του διοργανισμού του Στρατιωτικού σχολείου των Ευελπίδων» με ημερομηνία 19-2 (3-3) -1834, ΦΕΚ 29/17(29)-8-1834, έλαβε την ονομασία «Στρατιωτικό Σχολείο Ευελπίδων». Βλ. Συνοπτική ιστορία του Γενικού Επιτελείου Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού ΓΕΣ, Αθήνα 2001, σ. 2

³² Βλ. Αρώνη-Τσίχλη Α., *Αγροτικές εξεγέρσεις στην παλιά Ελλάδα 1833-1881*, Αθήνα 1989.

³³ Διαταγή Στρατού με ημερομηνία 5-8-1844, ΦΕΚ 29/5-9-1844.

- Η Επιθεώρηση του Στρατού καθιερώθηκε ως θεσμός το 1833 με τη σύσταση θέσης Γενικού Επιθεωρητή του Στρατού³⁴. Αρμοδιότητα του τελευταίου ήταν η υποβολή προτάσεων για τον διορισμό των αξιωματικών και η επιθεώρηση των στρατιωτικών μονάδων³⁵. Ο Γενικός Επιθεωρητής υπαγόταν στον Υπουργό Στρατιωτικών.
- Το Στρατιωτικό Λογιστήριο το 1834 αποτέλεσε ιδιαίτερο τμήμα του Υπουργείου Στρατιωτικών³⁶ που επεξεργαζόταν τους λογαριασμούς των στρατιωτικών σωμάτων.
- Οι νομοεπιθεωρήσεις αποτελούσαν τις υπηρεσίες του στρατού στις έδρες των νομών. Επικεφαλής των νομοεπιθεωρήσεων ήταν ο νομοεπιθεωρητής που ήταν υπεύθυνος για την διενέργεια της στρατολογίας στο νομό και για τα στρατεύματα που έδρευαν στην περιφέρεια του νομού³⁷.

Μετά το 1833 ακολούθησαν αρκετές νομοθετικές αλλαγές σχετικά με την διάρθρωση των επιμέρους στρατιωτικών μονάδων. Παράλληλα έχουμε δύο νομοθετικές ρυθμίσεις γενικού χαρακτήρα για την διάρθρωση του στρατού. Η πρώτη έγινε το 1836 ενώ η δεύτερη το 1843. Η πρώτη νομοθετική ρύθμιση έγινε λόγω των αλλαγών που είχαν επέλθει στην διάρθρωση το στρατού, μετά το 1833, με την δημιουργία της Φάλαγγας και της Εθνοφυλακής. Επίσης στην αναγκαιότητα ενός νέου σχηματισμού του στρατού συνέβαλε η αύξηση του αριθμού των στρατευμάτων σε ορισμένες μονάδες, καθώς και η σύσταση ελαφρών ταγμάτων πεζικού σε αντικατάσταση του αποτυχημένου μέτρου της συγκρότησης ταγμάτων ακροβολιστών. Τέλος, την αναδιάρθρωση του στρατού επέβαλε η οργάνωση του ναυτικού καθώς και η βαθμιαία αποχώρηση των βαυαρικών στρατευμάτων από την Ελλάδα, που θα ολοκληρωθεί το 1838. Στον σχηματισμό του στρατού του 1836 ορίζονται ακριβέστερα τα καθήκοντα των αξιωματικών του μηχανικού οι οποίοι δεν προορίζονται μόνο για στρατιωτική υπηρεσία στο τμήμα οικοδομών του

³⁴ ΒΔ 9-2-1833, Βλ. Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 37.

³⁵ ΒΔ “περί γενικής επιθεωρήσεως των στρατευμάτων κατά την Στερεάν Ελλάδα”, με ημερομηνία 7(19)-3-1836, ΦΕΚ 10/24-3-1836.

³⁶ ΒΔ 1-6-1834 Βλ. Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 53.

³⁷ Δύο ΒΔ με ημερομηνίες 25-1- 1834 και 17-3-1834, αντίστοιχα. Οι νομοεπιθεωρήτες θα καταργηθούν το 1863. Βλ. Χαραλάμπης Α., Νίδερ Κ, *όπου παραπάνω*, Αθήνα 1907, σ. 53.

Υπουργείου Στρατιωτικών³⁸ αλλά και για πολιτική υπηρεσία, στελεχώνοντας το Τμήμα Οικοδομών της Γραμματείας των Εσωτερικών, τις υπηρεσίες των αλυκών και την ανθρακουργία της Κύμης. Επίσης στο νέο σχηματισμό του στρατού οριζόταν η λειτουργία των Φρουραρχείων, του Σχολείου των Ευελπίδων, της Χωροφυλακής του Κεντρικού Οπλοστασίου, του Στρατιωτικού Λογιστηρίου, των στρατιωτικών νοσοκομείων και των Γενικών Επιτελείων. Το 1843 θα ακολουθήσει νέα νομοθετική ρύθμιση για τον σχηματισμό του στρατού που θα αφορά το πεζικό και το ιππικό³⁹. Στον οργανισμό αυτό θα γίνει ειδικότερη πρόβλεψη για τα επιτελεία των στρατιωτικών μονάδων. Τέλος, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι στην Βάση Δεδομένων εντάσσονται στην κατηγορία του Στρατού/στρατιωτικές υπηρεσίες όχι μόνο οι στρατιωτικοί αλλά και οι πολιτικοί υπάλληλοι που υπηρετούν στον στρατό. Για τους υπαλλήλους αυτούς στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και οι στρατιωτικοί ιατροί, προβλέπεται αντιστοιχία των οργανικών θέσεων που κατέχουν οι υπάλληλοι με στρατιωτικούς βαθμούς⁴⁰.

Πολεμικό Ναυτικό

Οι οργανικές μονάδες του Πολεμικού Ναυτικού ήταν οι ακόλουθες : α) Ο Ναύσταθμος, β) τα πολεμικά πλοία και γ) τα λιμεναρχεία. Τα παραπάνω όργανα υπάγονταν στην Γραμματεία των Ναυτικών.

Ναύσταθμος: Στον Ναύσταθμο εκτελούνταν ναυπηγικές και επισκευαστικές εργασίες για τα πολεμικά πλοία καθώς και ο «εφοπλισμός και αφοπλισμός» τους. Η διοίκηση του ναυστάθμου, που έχει έδρα τον Πόρο, γίνεται από το «Ναυτικό Διευθυντήριο» (Διευθυντήριο του Ναυστάθμου). Το όργανο αυτό συστάθηκε το

---

³⁹ Βλ. δύο ΒΔ διατάγματα με ταυτόσημη ημερομηνία 21 Ιουνίου/3 Ιουλίου 1843, ΦΕΚ 21/29-6-1843 και τίτλους αντίστοιχα «Περί του νέου σχηματισμού του πεζικού και των φρουραρχικών επιτελών» και «περί νέου σχηματισμού του ιππικού». Βλ. επίσης ΒΔ «περί σχηματισμού του ιππικού» με ημερομηνία 21 -6 (3-7)- 1843, ΦΕΚ 21/29-6-1843.

⁴⁰ ΒΔ «Περί βαθμολογίας και στολής των ιατρών και διοικητικών υπαλλήλων του βασιλικού στρατού» με ημερομηνία 18 (30) 9 -1837, ΦΕΚ 32/22-9-1837.

1833⁴¹ και υπαγόταν στην Γραμματεία των Ναυτικών. Η διοίκηση του οργάνου ήταν συλλογική. Σε αυτή συμμετείχαν ο Διευθυντής του ναυστάθμου, τρεις αξιωματικοί (έφορος λιμένος, έφορος προσωπικού και επιθεωρήσεων, έφορος νεωρίου) και ένα ελεγκτής υπεύθυνος για την λογιστική διαχείριση. Το προσωπικό του Ναυτικού Διευθυντηρίου περιλάμβανε 18 άτομα, χωρίς να υπολογίζεται ο αριθμός των επιστατών των αποθηκών. Η παραπάνω οργάνωση θα αναθεωρηθεί το 1843⁴². Σύμφωνα με το νέο οργανισμό προσδιορίστηκε με ακρίβεια το προσωπικό του Ναυτικού Διευθυντηρίου που ανερχόταν σε 30 άτομα καθώς και η ετήσια δαπάνη μισθοδοσίας του. Στο πλαίσιο του Ναυστάθμου λειτουργούσαν οι ακόλουθες μονάδες:

Λόχος τεχνιτών του Ναυτικού: Συγκροτήθηκε το 1836 για την διεκπεραίωση των τεχνικών εργασιών του ναυτικού.⁴³ Ο λόχος περιλάμβανε πέντε τμήματα (λεπτουργείο, σιδηρουργείο, κλειδοποιείο, σχοινοπλοκείο, χημείο), ενώ η δύναμη του ανερχόταν σε 105 άτομα. Ο λόχος θα αναδιοργανωθεί το 1843. Σύμφωνα με τον νέο οργανισμό η δύναμη του λόχου ανήλθε σε 78 άτομα⁴⁴.

Οπλοστάσιο: Αποτελούσε ιδιαίτερη υπηρεσία του Ναυτικού Διευθυντηρίου. Στην αρμοδιότητά του υπάγονταν τόσο ο συνολικός οπλισμός του πολεμικού ναυτικού όσο και η ευθύνη για τα πολεμοφόδια⁴⁵.

Σώμα Πρεσβυτών του ναυτικού⁴⁶. Στο σώμα αυτό που υπαγόταν στο Ναυτικό Διευθυντήριο κατατάσσονταν όσοι ήταν πλέον των 50 ετών και είχαν λάβει μέρος ως βαθμοφόροι στον αγώνα της ανεξαρτησίας. Επίσης κατατάσσονταν ακόμη και εάν ήταν νεότεροι των 50 ετών όσοι είχαν τραυματιστεί κατά την υπηρεσία τους στο

---

⁴¹ ΒΔ “περί οργανισμού του Ναυτικού Διευθυντηρίου” με ημερομηνία 20-7 (1-8)-1833, ΦΕΚ 24/ 5 (17)-8-1833.

⁴² ΒΔ “Περί οργανισμού του Ναυτικού Διευθυντηρίου”, με ημερομηνία 12 (24)-6-1843.

⁴³ Δηλοποίηση “περί οργανισμού του λόχου των τεχνιτών” με ημερομηνία 1-9-1836, ΦΕΚ 47/12-9-1836.

⁴⁴ ΒΔ “περί του λόχου των τεχνιτών του ναυτικού” με ημερομηνία 7 (19)-6-1843, ΦΕΚ 20/28-6-1843

⁴⁵ ΒΔ “περί οργανισμού του Ναυτικού Διευθυντηρίου” με ημερομηνία 20-7 (1-8)-1833, ΦΕΚ 24/ 5 (17)-8-1833.

⁴⁶ ΒΔ “περι συστάσεως σώματος πρεσβυτών του ναυτικού” με ημερομηνία 25-4(7-5)-1834, ΦΕΚ 29/17 (29)-8-1834

ναυτικό ή είχαν μακρό χρόνο υπηρεσίας. Η απονομή βαθμού ως τιμητική διάκριση ισχύει και στο ναυτικό⁴⁷.

Ναυτικό Νοσοκομείο: Η οργάνωση του έγινε κατά την έναρξη της Αντιβασιλείας σύμφωνα με σχετικό απολογισμό της Γραμματείας των Ναυτικών⁴⁸. Η έδρα του το 1839 εμφανίζεται να είναι ο Πόρος⁴⁹.

Πολεμικά πλοία: αποτελούσαν αυτοτελείς οργανικές μονάδες του ναυτικού. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι στις τοποθετήσεις (διορισμούς) των αξιωματικών του ναυτικού που επάνδρωναν τα πολεμικά πλοία, αναφερόταν η ονομασία του αντίστοιχου πλοίου⁵⁰. Σημειώνουμε ότι ο αριθμός των πολεμικών πλοίων κατά το 1836 ανερχόταν σε 30⁵¹. Από αυτά τα 21 εμφανίζονται να έχουν αγοραστεί ή ναυπηγηθεί κατά την περίοδο 1833-1835⁵². Οι ονομασίες των παραπάνω πλοίων είχαν ως εξής: Αθηνά, Ματίλντα, Λήδα, Καραϊσκάκης, Άργος, Ναυπλία, Λαίδη-Κόδρικτων, Σμύρνη, Φοίνιξ, Κίμβρος, Άρης, Γλαύκος, Ηρακλής, Μιαούλης, Κριεζής, Τομπάζης, Κανάρης, Σαχτούρης, Απόστολος, Τσαμαδός, Άστυγξ, Κόχραν, Ανδρούτσος, Ναυτίλος, Ενδεκάτη, Δωδεκάτη, Λέων, Σάμος, Εμμανουήλ και Νέλσων⁵³ και Λουδοβίκος.

Λιμεναρχεία : Το 1834 η παράκτια ζώνη του ελληνικού βασιλείου διαιρέθηκε σε πέντε τμήματα⁵⁴. Οι κύριοι λιμένες των παραπάνω τμημάτων ήταν αντίστοιχα η Ύδρα, η Σύρος, η Σκιάθος, το Μεσολόγγι και το Νεόκαστρο (Πύλος). Εκτός, ωστόσο

---

⁴⁷ ΒΔ “περί των πρώην αξιωματικών του ναυτικού” με ημερομηνία 18-9-1835, ΦΕΚ11/8-10-1835

⁴⁸ Αναφορά της επί των Ναυτικών Γραμματείας της Επικρατείας περί των εξόδων των 1833, 1834 και 1835” με ημερομηνία 30-10-1836, ΦΕΚ 89/31-12-1836.

⁴⁹ ΒΔ περί διορισμού ιατρού στο Ναυτικό Νοσοκομείο Πόρου, με ημερομηνία 24-6-1839, ΦΕΚ 14/7-7-1839

⁵⁰ Βλ ΒΔ με ημερομηνία 22-12-1837 περί διορισμού διευθυντή της Β. Κανονιοφόρου “Ο Άστυγξ”, ΦΕΚ 8/4-3-1838.

⁵¹ Βλ. “Αναφορά της επί των Ναυτικών Γραμματείας της Επικρατείας περί των εξόδων των 1833, 1834 και 1835” με ημερομηνία 30-10-1836, ΦΕΚ 89/31-12-1836.

⁵² Βλ. “Κατάλογος των ναυπηγηθέντων και αγορασθέντων πλοίων επί της βασιλείας καθώς και άλλων αγορών και οικοδομών κατά το 1833, 1834 και 1835”, ΦΕΚ 89/31-12-1836.

⁵³ Βλ. ΒΔ περί διορισμών τροφοδοτών σε πολεμικά πλοία με ημερομηνία 3 (15)-9-1836, ΦΕΚ 48/19-9-1836 και ΒΔ περί διορισμών αξιωματικών σε πολεμικά πλοία, με ημερομηνία 5(17)-8-1834, ΦΕΚ 31/278 (8-9)-1834.

⁵⁴ “Οργανισμός των λιμένων αρχών” με ημερομηνία 4 (16) – 1- 1834, ΦΕΚ 4/23-1 (4-2)-1834.

από τους κύριους λιμένες κάθε τμήμα περιλάμβανε και άλλους λιμένες που διακρίνονταν σε δύο κατηγορίες ανάλογα με την εμπορική σημασία τους. Με βάση την παραπάνω διάκριση οι αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού που διοικούσαν τους λιμένες διακρίνονταν σε τρεις τάξεις: τους λιμενάρχες, τους υπολιμενάρχες και τους επιστάτες λιμένος. Ειδικότερα οι λιμενάρχες διορίζονταν στο κύριο λιμάνι του κάθε τμήματος. Οι υπολιμενάρχες και οι επιστάτες λιμένος διορίζονταν στους λοιπούς λιμένες. Με βάση αυτή την διάκριση η επικράτεια διάθετε 5 λιμεναρχεία, 10 υπολιμεναρχεία και 15 επιστασίες λιμένος⁵⁵. Τα καθήκοντα των λιμεναρχών συνίσταντο α) στην επιτήρηση της τάξης στα λιμάνια και ειδικότερα της εμπορικής ναυτιλίας, β) στην ναυτική απογραφή δηλαδή την στρατολογία για το πολεμικό ναυτικό και γ) στην εφαρμογή της ναυτικής νομοθεσίας. Οι αξιωματικοί λιμένος συνεργάζονταν με τις τελωνειακές και υγειονομικές αρχές, εκτελούσαν δε και υγειονομικά καθήκοντα όταν δεν προβλεπόταν διορισμός υγειονόμων (υγειολιμενάρχες). Επίσης ενημέρωναν σχετικά με την κίνηση των εμπρικών πλοίων τις διοικητικές αρχές του τόπου που έδρευαν.

Διαίρεση της παράκτιας ζώνης του ελληνικού Βασιλείου το 1834

Τμήματα	Λιμεναρχεία	Υπολιμεναρχεία	Επιστασίες Λιμένος
Α' τμήμα	1	5	1
Β' τμήμα	1	-	7
Γ' τμήμα	1	1	3
Δ' τμήμα	1	3	2
Ε' τμήμα	1	1	2
Σύνολο	5	10	15

Ναυτική Σχολή: Η Βάση δεδομένων περιλαμβάνει και διορισμούς στην Ναυτική σχολή. Η σχολή αυτή αρχικά λειτουργούσε στο Ναύπλιο ενώ στην συνέχεια, το 1838, εγκαταστάθηκε στην Ύδρα, αποτελώντας τμήμα (καθέδρα της ναυτικής) του

⁵⁵ ΒΔ "Περί διαιρέσεως των λιμένων του Βασιλείου και περί προσδιορισμού της περιφέρειας εκάστου", με ημερομηνία 9 (21) – 2-1834, ΦΕΚ 10/27-2 (11-3)-1834

εκεί ελληνικού σχολείου⁵⁶. Το 1843 η ναυτική σχολή λειτουργεί στην Σύρο, ως καθέδρα του εκεί ελληνικού σχολείου⁵⁷. Η Σχολή υπαγόταν τόσο στην Γραμματεία Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης όσο και στην Γραμματεία των Ναυτικών. Σκοπός του σχολείου ήταν η παροχή γνώσεων για τους αξιωματικούς του εμπορικού ναυτικού. Το 1843 η Ναυτική Σχολή εγκαθίσταται στην Σύρο, αποτελώντας «καθέδρα» του εκεί ελληνικού σχολείου⁵⁸

Εκλεγμένες αρχές

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι εκλεγμένες δημοτικές αρχές δηλαδή οι δήμαρχοι και οι πάρεδροι (δημαρχικοί πάρεδροι). Επιπλέον περιλαμβάνονται οι ειδικοί πάρεδροι οι οποίοι σύμφωνα με τον περί δήμων νόμο δεν εκλέγονται αλλά διορίζονται⁵⁹. Οι δημοτικοί σύμβουλοι δεν περιλαμβάνονται στην βάση δεδομένων επειδή δεν απαιτείται ο διορισμός τους με βδ όπως στην περίπτωση του δημάρχου, των δημαρχικών παρέδρων και των ειδικών παρέδρων⁶⁰. Επίσης στην κατηγορία αυτή περιλαμβανόταν και ο διορισμός των εκλεγμένων επαρχιακών συμβούλων. Σύμφωνα με την σχετική νομοθεσία οι επαρχιακοί σύμβουλοι που συγκροτούσαν τα επαρχιακά συμβούλια εκλέγονταν ανά επαρχία και είχαν ως αρμοδιότητες την εκλογή των ενόρκων και την ψήφιση του ετήσιου προϋπολογισμού της επαρχίας⁶¹. Ο προϋπολογισμός αυτός κατανέμετο αναλογικά στους δήμους της επαρχίας, τα δε έσοδα που προέκυπταν τα διαχειριζόταν ο Διοικητής που μετά την μεταβολή της

---

⁵⁶ ΒΔ “περί συστάσεως ναυτικού σχολείου ες Ύδραν” με ημερομηνία 14 (26)-12-1838, ΦΕΚ 44/22-12-1838.

⁵⁷ ΒΔ “Περί συστάσεως Ναυτικής Σχολής εις Σύρον” με ημερομηνία 24-9-1843, ΦΕΚ 35/2-10-1843.

⁵⁸ ΒΔ “περί συστάσεως ναυτικής σχολής εις Σύρον” με ημερομηνία 24-9-1843, ΦΕΚ 35/2-10-1843.

⁵⁹ Νόμος “Περί συστάσεως των δήμων” με ημερομηνία 27-12-1833 (8-1-1834), ΦΕΚ 3/10 (22)-1-1834, άρθρο 39. Βλ. επίσης ενδεικτικά βδ περί διορισμού ειδικών παρέδρων του Δήμου Προσχίου με ημερομηνία 10 (22)-1-1838, ΦΕΚ 9/16-3-1838.

⁶⁰ Νόμος “Περί συστάσεως των δήμων” με ημερομηνία 27-12-1833 (8-1-1834), ΦΕΚ 3/10 (22)-1-1834.

⁶¹ ΒΔ “Περί επαρχιακών Συβουλίων” με ημερομηνία 18 (30)-12-1836, ΦΕΚ 77/24-12-1836.

περιφερειακής διαίρεσης του κράτους είχε αντικαταστήσει τον Νομόρχη.⁶² Τα έσοδα του επαρχιακού προϋπολογισμού προέρχονταν από την άμεση φορολόγηση των δήμων⁶³. Τα επαρχιακά συμβούλια συγκαλούνταν μία φορά τον χρόνο με πρόσκληση του Βασιλιά.

Δήμοι

Στην κατηγορία αυτοί περιλαμβάνονται οι υπάλληλοι των δήμων και ειδικότερα οι δημοτικοί αστυνόμοι και οι δημοτικοί εισπράκτορες. Οι Δήμοι καθιερώθηκαν το 1834 και συγκροτήθηκαν βαθμιαία τα επόμενα χρόνια. Το 1836, μετά την καθιέρωση των Διοικήσεων ο αριθμός των δήμων ανερχόταν σε 457⁶⁴. Ωστόσο ο αριθμός αυτός δεν ήταν σταθερός εξαιτίας των συγχωνεύσεων των δήμων που πραγματοποιήθηκαν τα επόμενα χρόνια λόγω διοικητικών και οικονομικών αναγκών (κατάργηση υποδιοικήσεων, οικονομική κρίση). Κατά την επαναφορά του συστήματος των Νομαρχιών ο αριθμός των δήμων μειώθηκε και ανήλθε σε 279⁶⁵. Η παραπάνω διοικητική διαίρεση παρέμεινε σταθερή με μικρές μεταβολές μέχρι το 1892. Στην αρμοδιότητα των δήμων υπάγονταν και τα ληξιαρχεία. Χρέη ληξιαρχού εκτελούσε ο δήμαρχος και για τον λόγο αυτό δεν έχουμε διορισμούς ληξιαρχών⁶⁶

Συμβολαιογραφεία/Υποθηκοφυλακεία

Τα Συμβολαιογραφεία συστήνονταν με Βασιλικό Διάταγμα στις έδρες των ειρηνοδικείων. Η Βάση Δεδομένων περιλαμβάνει κατηγορία υπηρεσιακών μεταβολών που αφορούν τους συμβολαιογράφους. Οι τελευταίοι διορίζονταν και

---

⁶² ΒΔ «Περί επαρχιακών Συβουλίων» με ημερομηνία 18 (30)-12-1836, ΦΕΚ 77/24-12-1836.

⁶³ Νόμος «Περί διανομής των επαρχιακών φόρων» με ημερομηνία 23-6 (5-7)-1842, ΦΕΚ 16/10-7-1842. και ΒΔ «Περί του μεγίστου όρου των επαρχιακών φόρων» με ημερομηνία 28-6 (10-7)-1842, ΦΕΚ 16/10-7-1842.

⁶⁴ ΦΕΚ 80/28-12-1836 όπου δημοσιεύεται ο «Γενικός πίναξ των δήμων του κράτους». Ο πίνακας αυτός αναδημοσιεύεται στο βιβλίο του Χουλιαράκη Μ., *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος 1821-1971*, τ. Α, μέρος Ι σσ. 111-122.

⁶⁵ Ο σχετικός πίνακας με τις ονομασίες των δήμων και την διοικητική τους ένταξη δημοσιεύεται στο έργο των Δηλιγιάννη Θ, Ζηνόπουλου Γ., *Ελληνική νομοθεσία από του 1833 μέχρι του 1860*, Αθήνα 1861, σσ. 427 επ. και αναδημοσιεύεται στο βιβλίο του Χουλιαράκη Μ., *Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος 1821-1971*, τ. Α, μέρος Ι σσ. 141-151.

⁶⁶ ΒΔ «Περί ληξιαρχικών βιβλίων» με ημερομηνία 20-10 (1-11)-1836, ΦΕΚ 59/28-10-1836

απολύονταν με Βασιλικό Διάταγμα. Αναφορικά με την περί συμβολαιογράφων νομοθεσία σημειώνουμε τα σχετικά διατάγματα περί εγγυοδοσίας των συμβολαιογράφων, περί άσκησης συμβολαιογραφικών καθηκόντων από τους ειρηνοδίκες και περί αποδοχών.⁶⁷ Τα Γραφεία Υποθηκών συστήθηκαν το 1836 στην έδρα κάθε ειρηνοδικείου. Ωστόσο, δεν συστάθηκαν υποθηκοφυλακεία σε 16 ειρηνοδικεία, τα οποία ανέλαβαν την εργασία αυτή⁶⁸.

Δημοτική Αστυνομία

Σύμφωνα με τον περί δήμων νόμο, η αστυνομία αποτελούσε αρμοδιότητα των δήμων⁶⁹. Η επόμενη νομοθετική ρύθμιση για τις αρμοδιότητες της δημοτικής αστυνομίας, έγινε το 1836⁷⁰. Σύμφωνα με αυτή η αστυνομία διακρίνεται σε διοικητική και δικαστική. Η διοικητική αστυνομία εξασφαλίζει την εκτέλεση της νομοθεσίας και των αστυνομικών διατάξεων ενώ η δικαστική είναι αρμόδια για την συγκέντρωση των αποδείξεων και ενδείξεων για τα διενεργούμενα ποινικά αδικήματα. Αστυνομικές αρμοδιότητες μπορούν να ασκήσουν εκτός από τους αστυνόμους των δήμων (δημαστυνόμους) και ο δήμαρχος και οι πάρεδροι. Ειδικά στην περίπτωση των Αθηνών η αστυνομία δεν υπαγόταν στην αρμοδιότητα της δημοτικής αρχής αλλά στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών⁷¹.

Δημοτικοί εισπράκτορες

---

⁶⁷ ΒΔ «Περί της εγγυοδοσίας των συμβολαιογράφων» με ημερομηνία 9 (21)-2-1835, ΦΕΚ 7/7 (19)-3-1835, ΒΔ «Περί συμβολαιογράφων και των χρεών αυτών» με ημερομηνία 21-3 (2-4)-1836, ΦΕΚ 11/28-3-1836. ΒΔ «Περί αποδοχών των ειρηνοδικών, των δικαστικών γραμματέων, των συμβολαιογράφων και κλητήρων» με ημερομηνία 14 (26)-8-1836, ΦΕΚ 43/19-8-1836.

⁶⁸ ΒΔ «Περί προσδιορισμού των γραφείων των υποθηκών» με ημερομηνία 14 (26) -9-1836, ΦΕΚ 49/22-9-1836.

ΒΔ περί υποθηκών με ημερομηνία 31-7 (12-8)-1836, ΦΕΚ 38/1-8-1836, ΒΔ περί κλείσεως των μέχρι τούδε προσωρινών βιβλίων σημειώσεως υποθηκών και περί των βληθησομένων εις ενέργειαν νέων με ημερομηνία 14(26)-9-1836, ΦΕΚ 49/22-9-1836.

⁶⁹ Νόμος “Περί συστάσεως των δήμων” με ημερομηνία 27-12-1833 (8-1-1834), ΦΕΚ 3/10 (22)-1-1834.

⁷⁰ ΒΔ «Περί δημοτικής αστυνομίας» με ημερομηνία 31-12-1836 (12-1-1837), ΦΕΚ 85/31-12-1836.

⁷¹ ΒΔ “Περί της διευθύνσεως της Αστυνομίας Αθηνών”, με ημερομηνία 15 (27)-12-1834, ΦΕΚ 1/11 (23)-1-1835. Με το ίδιο διάταγμα διαλύθηκε η Νομαρχία Αττικής και Βοιωτίας και υπήχθη στην Γραμματεία των Εσωτερικών. Η Αστυνομία Αθηνών που ονομάστηκε στο εξής «Επαρχιακή Διεύθυνση Αττικής» εκπλήρωνε χρέη νομάρχου για την επαρχία Αττικής και προσωρινά για τις επαρχίες Αίγινας, Θηβών Μεγαρίδος και Λειβαδειάς. Στην τελευταία περίπτωση φέρει την ονομασία «Διεύθυνσις του Νομού Αττικής και Βοιωτίας».

Οι δημοτικοί εισπράκτορες αποτελούσαν υπηρεσία των δήμων. Σύμφωνα με τον περί δήμων νόμο οι δημοτικοί εισπράκτορες ήταν αρμόδιοι για την είσπραξη αι διάθεση των δημοτικών εσόδων. Ο δήμαρχος δεν μπορούσε να ασκήσει καθήκοντα εισπράκτορα. Ο μισθός του τελευταίου υπολογιζόταν σε ποσοστό των καθαρών δημοτικών εσόδων. Υπενθυμίζουμε ότι τα δημοτικά έσοδα τα αποτελούσαν οι έμμεσοι δημοτικοί φόροι, και οι άμεσοι δημοτικοί έρανοι. Οι δημοτικοί εισπράκτορες διορίζονται από τον Βασιλιά μετά από πρόταση του δημοτικού συμβουλίου.

Τελωνεία

Το 1836 η επικράτεια διαιρείται σε οκτώ επιθεωρήσεις. Κάθε μία από αυτές περιλαμβάνει τελωνεία και υποτελωνεία. Ο αριθμός των τελωνείων είναι 43 και των υποτελωνείων 67⁷². Η διάρθρωση των τελωνείων θα μεταβληθεί την ίδια χρονιά με την κατάργηση των επιθεωρήσεων. Στο εξής οι τελωνειακές οργανικές μονάδες διακρίνονται σε ανώτερα τελωνεία, που ανέρχονται σε 25, σε υποτελωνεία, που ανέρχονται σε 63, σε τελωνειακούς σταθμούς που ανέρχονται σε 30 και σε και τελωνειακά φυλάκια που ανέρχονται σε 59⁷³. Η διάκριση των παραπάνω οργανικών μονάδων γίνεται με βάση τις αρμοδιότητες της κάθε κατηγορίας. Το 1842 θα ακολουθήσει νέα μεταβολή της διάρθρωσης των τελωνείων. Σύμφωνα με αυτήν η επικράτεια διακρίνεται σε έξη Τμήματα με έδρες τον Πειραιά, την Σύρο, το Ναύπλιο, την Καλαμάτα, την Πάτρα και το Μεσολόγγι. Κάθε Τμήμα περιλαμβάνει τελωνεία, υποτελωνεία, τελωνειακούς σταθμούς και φυλάκια, ενώ τα τελωνεία και τα υποτελωνεία διακρίνονται σε τρεις τάξεις. Με βάση την διάκριση αυτή προβλέφθηκαν συνολικά 22 τελωνεία, 56 υποτελωνεία, 42 τελωνειακοί σταθμοί και 71 φυλάκια⁷⁴. Τέλος, το 1843 αναδιαρθρώνεται ο αριθμός των τελωνειακών

---

⁷² Βλ. Ειδοποίηση με τίτλο “πίναξ των ονομάτων και της θέσεως των τελωνείων και υποτελωνείων ως και των επιστατών αυτών”, ΦΕΚ 7/26-3-1836.

⁷³ ΒΔ “Περί διοργανισμού της εξωτερικής τελωνειακής διεύθυνσεως” με ημερομηνία 18 (30) – 9 - 1836, ΦΕΚ 51/26-9-1836.

⁷⁴ ΒΔ “περί σχηματισμού των τελωνείων και των αφορώντων το προσωπικόν αυτών” με ημερομηνία 25-5 (6-6) -1842, ΦΕΚ 12/2-6-1842.

μονάδων ενώ παραμένει σταθερή η διάκρισή τους σε τελωνεία, υποτελωνεία, τελωνειακούς σταθμούς και φυλάκια. Σύμφωνα με την αναδιάρθρωση αυτή προβλέπονται 17 τελωνεία, 38 υποτελωνεία, 32 τελωνειακοί σταθμοί και 71 φυλάκια⁷⁵. Από τον πίνακα που ακολουθεί προκύπτει ότι έχουμε αύξηση των οργανισκών μονάδων και κατά συνέπεια αύξηση του προσωπικού των τελωνείων από το 1836 έως το 1843 ενώ οι οργανικές μονάδες των τελωνείων μειώνονται το 1843.

Οργανική διάρθρωση των τελωνείων κατά την περίοδο 1833-1844

Έτος	Επιθεωρήσεις/Τμήματα	Τελωνεία	Υποτελωνεία	Τελωνειακοί σταθμοί	Τελωνειακά φυλάκια	Σύνολο οργανικών μονάδων
1836	8	43	67	-	-	110
1836	-	25	63	30	59	177
1842	6	22	56	42	58	178
1843	-	17	38	32	71	142

Ταμεία

Η αρχική οργάνωση των Ταμείων κατά την περίοδο της απόλυτης μοναρχίας έγινε το 1834. Το σχετικό διάταγμα⁷⁶ διέκρινε τα Ταμεία του κράτους στο Γενικό Ταμείο του Βασιλείου, στα Ταμεία των Νομών, στα Ταμεία των επαρχιών και στα ειδικά ταμεία. Τα τελευταία συνιστούσαν ταμεία τα οποία λειτουργούσαν στο πλαίσιο συγκεκριμένων υπηρεσιών (αλυκές, τελωνεία, ταχυδρομεία, νομισματοκοπείο,

⁷⁵ ΒΔ "περί σχηματισμού και διαιρέσεως των τελωνείων του κράτους" με ημερομηνία 8-6-1843, ΦΕΚ 18/16-6-1843.

⁷⁶ ΒΔ «περί οργανισμού των Δημόσιων Ταμείων» με ημερομηνία 6 (18)-2-1834, ΦΕΚ 14/25-4-1834.

ναυτικό, στρατός). Ο αριθμός των επαρχιακών ταμείων ανερχόταν σε 40⁷⁷ ενώ των ειδικών ταμείων σε 132⁷⁸. Ειδικό Ταμείο συνιστούσε και το Εκκλησιαστικό Ταμείο, το οποίο όμως υπαγόταν στην αρμοδιότητα της Γραμματείας των Εκκλησιαστικών⁷⁹. Σκοπός του Εκκλησιαστικού Ταμείου ήταν η συγκέντρωση των εισοδημάτων των εκκλησιαστικών κτημάτων προκειμένου αυτά να διατεθούν για της δαπάνες της εκπαίδευσης και της εκκλησίας. Η σύστασή του συνδέθηκε με την διάλυση των Μονών που επέβαλε η απόλυτη μοναρχία. Το 1836 τα ταμεία των νομών και επαρχιών καταργούνται⁸⁰ λόγω της νέας διοικητικής διαίρεσης της χώρας σε διοικήσεις και υποδιοικήσεις. Έτσι αντικαταστάθηκαν από 30 επαρχιακά ταμεία, τα οποία διακρίνονταν σε ταμεία α' και β' τάξεως, σε αντιστοιχία με τις 30 Διοικήσεις και 18 Υποδιοικήσεις. Τα επαρχιακά ταμεία α' τάξεως ήταν 10 και τα επαρχιακά ταμεία β' τάξεως ήταν 20, ενώ σε 10 επαρχίες τα χρέη των ταμείων διεκπεραιώνοντο οι επιστάτες των τελωνείων. Τα Ταμεία αυτά που θα καταργηθούν το 1845 με τη επαναφορά του νομαρχιακού θεσμού, ονομάστηκαν διοικητικά και επιτροπικά ταμεία (ανάλογα εάν εδρεύουν σε διοικήσεις ή υποδιοικήσεις). Παράλληλα την ίδια χρόνια αναδιοργανώθηκε και το Γενικό Ταμείο λόγω της κατάργηση των νομαρχιακών ταμείων.⁸¹ Το 1839 συστάθηκε το Καταθετικό Ταμείο (Ταμείο Παρακαταθηκών) «δια την κατάθεσιν και διατήρησιν παρακαταθηκών δικαστικών ή εξωδίκων και άλλων κεφαλαίων ή αξιών δημόσιων ή ιδιωτικών»⁸².

Οργανική διάρθρωση των Δημόσιων Ταμείων 1833-1845

1834	Γενικό Ταμείο	Ταμεία Νομών	Ταμεία Επαρχιών	Ειδικά Ταμεία
1836	Γενικό Ταμείο	Επαρχιακά Ταμεία α' τάξεως	Επαρχιακά Ταμεία β' τάξεως	Ειδικά Ταμεία
1841	Γενικό Ταμείο	Διοικητικά Ταμεία	Επιτροπικά Ταμεία	Ειδικά Ταμεία
1845	Κεντρικό Ταμείο	Επαρχιακά Ταμεία		Ειδικά Ταμεία

⁷⁷ Βλ. “Κατάλογος του διορισμού των προσωρινών επαρχιακών ταμείων» με ημερομηνία 30-8-1834, ΦΕΚ 35/3-10-1834.

⁷⁸ Βλ. “Δηλοποιήσεις περί των ειδικών ταμείων” με ημερομηνία 15 (27)-3-1834, ΦΕΚ 23/27-6-1834.

⁷⁹ ΒΔ “περί σχηματισμού του Εκκλησιαστικού Ταμείου και οδηγία περί της υπηρεσίας αυτού” με ημερομηνία 1 (13)-12-1834, ΦΕΚ 41/21-12-1834 (2-1-1835).

⁸⁰ ΒΔ “περί οργανισμού των Ταμείων” με ημερομηνία 29- 7 (10-8)- 1836, ΦΕΚ 39/4-8-1836.

⁸¹ ΒΔ “περι οργανισμού του Γενικού Ταμείου, 31-7 (12-8)-1836, ΦΕΚ 39/4-8-1836

⁸² Νόμος “περί συστάσεως Καταθετικού Ταμείου” με ημερομηνία 25-7 (6-8)-1839, ΦΕΚ 29-7-1839.

		(α, β, γ, τάξεως)		
--	--	-------------------	--	--

Δασονομεία

Η οργάνωση της υπηρεσίας των δασονομείων έγινε το 1836. Σύμφωνα με αυτήν η επικράτεια διαιρέθηκε σε 7 δασονομικές υπηρεσίες και 31 τμήματα⁸³. Δύο χρόνια αργότερα, το 1838, μεταβλήθηκε η παραπάνω οργανωτική διάρθρωση με την δημιουργία μιας ανώτερης επιθεώρησης και τέσσαρων υποεπιθεωρήσεων. Οι έδρες των υποεπιθεωρήσεων ήταν η Τρίπολη, ο Πύργος, η Χαλκίδα και το Βραχώρι (Αγρίνιο). Κάθε υποεπιθεώρηση περιλάμβανε δασονομεία, σταθμούς αρχιφυλάκων και σταθμούς δασοφυλάκων⁸⁴. Λίγους μήνες αργότερα καταργήθηκαν η ανώτατη διεύθυνση, οι τέσσερις υποεπιθεωρήσεις και οι σταθμοί αρχιφυλάκων. Έτσι τα δάση του βασιλείου διαιρέθηκαν σε 20 δασονομικά τμήματα (δασονομεία) και 100 σταθμούς φυλάκων⁸⁵. Τέλος, το 1843, καθιερώθηκαν δύο επιθεωρήσεις δασών (μία στην Στερεά Ελλάδα και μία στην Πελοπόννησο), κάθε μία από τις οποίες περιλάμβανε Δασαρχεία, ενώ κάθε Δασαρχείο περιλάμβανε Δασονομεία. Στο πλαίσιο αυτό συστάθηκαν 10 Δασαρχεία και 44 Δασονομεία⁸⁶.

Οργανική διάρθρωση της Διοίκησης των Δασών (1834-1843)

1836	Δασονομικές Υπηρεσίες (7)	Δασονομικά Τμήματα (31)			
1838	Ανώτερη Επιθεώρηση (1)	Υποεπιθεωρήσεις (4)	Δασονομεία (21)	Σταθμοί Αρχ/κων (14)	Σταθμοί Δασοφυλάκων (116)
1838	Δασονομικά Τμήματα (Δασονομεία) (20)	Σταθμοί Φυλάκων (100)			
1843	Επιθεωρήσεις Δασών	Δασαρχεία (10)	Δασονομεία (44)		

⁸³ ΒΔ «περί διοργανισμού των δασονομείων» με ημερομηνία 18 (30) -9-1836, ΦΕΚ 52/1-10-1836

⁸⁴ ΒΔ «περί σχηματισμού της διοικήσεως των δασών» με ημερομηνία 25-3 (6-4)-1838, ΦΕΚ 13/19-4-1838

⁸⁵ ΒΔ «περί διοργανισμού δασονομείων» με ημερομηνία 7 (19)-8-1838, ΦΕΚ 33/18-8-1838.

⁸⁶ ΒΔ «περί σχηματισμού και διαιρέσεως των Δασονομείων του κράτους» με ημερομηνία 18 (30)-6-1843, ΦΕΚ 19/23-6-1843.

(2)				
-----	--	--	--	--

Οικονομικές Εφορίες

Η αρχική διάκριση των οικονομικών εφοριών ήταν εκείνη των Γενικών και Βασιλικών οικονομικών εφοριών. Οι γενικοί έφοροι ήταν οι έφοροι των νομών ενώ οι βασιλικοί έφοροι ήταν οι έφοροι των επαρχιών. Στην περίπτωση ωστόσο των βασιλικών εφόρων υπήρχε η δυνατότητα ο έφοροι αυτοί να έχουν αρμοδιότητα είτε επί μιας και μόνης επαρχίας είτε επί περισσότερων επαρχιών του ίδιου νομού⁸⁷. Στο πλαίσιο αυτό το 1833 διορίστηκαν 10 Γενικοί Έφοροι και 40 βασιλικοί έφοροι. Η παραπάνω διάκριση καταργήθηκε το 1836 με την καθιέρωση 25 βασιλικών οικονομικών επιτρόπων (οικονομικές επιτροπείες)⁸⁸. Το 1839 μειώθηκε ο αριθμός των οικονομικών επιτρόπων σε 20⁸⁹. Η διάρθρωση αυτή θα καταργηθεί το 1845 με την σύσταση 39 οικονομικών εφορειών⁹⁰.

Οργανική διάρθρωση της φορολογικής διοίκησης

Έτος	Γενικοί Έφοροι	Βασιλικοί Έφοροι	Οικονομικοί Επίτροποι	Οικονομικοί Έφοροι	Σύνολο οργανικών μονάδων	Αριθμός Νομών	Αριθμός Επαρχιών	Αριθμός Διοικήσεων	Αριθμός Υποδιοικήσεων
1833	10	40		-	50	10	47	-	-
1836	-	-	25	-	25			30	18
1839	-	-	20	-	20			24	7
1845	-	-	-	39	39	10	49	-	-

Φυλακές

⁸⁷ ΒΔ με τους διορισμούς των Γενικών και Βασιλικών εφόρων, με ημερομηνία 22 -4 (3-5)-183, ΦΕΚ 17/ 4 (16)-5-1833.

⁸⁸ ΒΔ «περί καταργήσεως των Εφόρων και συστάσεως βασιλικών οικονομικών επιτρόπων» με ημερομηνία 19 (31)-3-1836, ΦΕΚ 11/28-3-1836

⁸⁹ ΒΔ «περί ελαττώσεως των οικονομικών Επιτρόπων του κράτους» με ημερομηνία 23-12-1839 (4-1-1840), ΦΕΚ 26/27-12-1839.

⁹⁰ Νόμος «περί των κατ' επαρχίαν οικονομικών Εφορειών» με ημερομηνία 16-5-1845, ΦΕΚ 13/19-5-1845.

Η Βάση Δεδομένων περιλαμβάνει υπηρεσιακές μεταβολές που πραγματοποιούνται στις εξεταστικές φυλακές. Οι φυλακές αυτές στις οποίες κρατούνται οι υπόδικοι μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσής τους, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Αντίθετα οι λοιπές φυλακές υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών. Κατά την περίοδο αυτή η οργάνωση των φυλακών διέπεται από το διάταγμα περί σωφρονιστικής φυλακής⁹¹, το οποίο ωστόσο δεν αναφέρεται στην κατηγορία των εξεταστικών φυλακών. Οι πόλεις στις οποίες λειτουργούν εξεταστικές φυλακές κατά την περίοδο της απόλυτης μοναρχίας, όπως προκύπτουν από τις υπηρεσιακές μεταβολές των δεσμοφυλάκων και επιστατών είναι οι ακόλουθες : Παλαιά Σπάρτη, Αθήνα, Χαλκίδα, Σύρος, Ζητούνι, Μεσολόγγι, Ναυπλία, Τρίπολη, Καλαμάτα και Πάτρα.

Εκκλησία

Η Βάση Δεδομένων περιλαμβάνει τις υπηρεσιακές μεταβολές που αφορούν το προσωπικό της Εκκλησίας. Ειδικότερα περιλαμβάνει διορισμούς και παραιτήσεις των επισκόπων, πρωτοσυγγέλων, αρχidiaκώνων και ηγουμένων μονών. Τα παραπάνω αξιώματα συνδέονταν με την νέα διοικητική διάρθρωση της εκκλησίας που καθιέρωσε η Αντιβασιλεία. Η τελευταία επιχείρησε δραστικές μεταβολές τόσο στην διάρθρωση των Επισκοπών όσο και των Μονών. Ειδικότερα το 1833 δημιουργήθηκαν 10 επισκοπές κατ' αντιστοιχία των 10 νομών του κράτους⁹². Έδρα κάθε επισκοπής ορίστηκε η έδρα του αντίστοιχου νομού. Ωστόσο, λόγω της προγενέστερης εκκλησιαστικής διάρθρωσης διατηρήθηκαν προσωρινά 40 επισκοπές και μητροπόλεις. Ο αριθμός των επισκοπών θα μειωθεί σταδιακά μετά το 1833 λόγω των συγχωνεύσεων των προσωρινών επισκοπών με τις μόνιμες 10 επισκοπές που προέβλεπε το διάταγμα του 1833. Η συγχώνευση γινόταν ως εξής: όταν χήρευε μία προσωρινή επισκοπή, αυτή συγχωνευόταν με μία μόνιμη. Αλλά και όταν χήρευε μία μόνιμη επισκοπή, τότε τοποθετούνταν σε αυτήν ο επίσκοπος μιας

---

⁹¹ ΒΔ "Περί Σωφρονιστικής φυλακής" με ημερομηνία 31-12-1836 (12-1-1837, ΦΕΚ 81/31-12-11836.

⁹² ΒΔ "περί προσωρινής διαίρεσεως των επισκοπών του βασιλείου" με ημερομηνία 20-11 (2-12)-1833, ΦΕΚ 38/9-12-1833.

προσωρινής επισκοπής, η οποία εν συνεχεία συγχωνευόταν με την μόνιμη. Στην περίπτωση αυτή η τοποθέτηση του επισκόπου στην μόνιμη επισκοπή αποκαλείτο «προβιβασμός». Ωστόσο, στην Βάση Δεδομένων εμφανίζεται ως διορισμός, επειδή δεν υπήρχε ιεραρχία εντός του επισκοπικού βαθμού σε αντίθεση με τα ισχύοντα μέχρι το 1833 όπου υπήρχε ιεραρχική διάκριση μεταξύ επισκόπων, μητροπολιτών και αρχιεπισκόπων.⁹³ Εκτός από τις υπηρεσιακές μεταβολές που αφορούν τοποθετήσεις και παραιτήσεις επισκόπων στην κατηγορία «Εκκλησία» περιλαμβάνονται και διορισμοί ηγουμένων καθώς και πρωτοσυγγέλων και αρχιδιακόνων. Ειδικότερα οι πρωτοσύγγελοι και οι αρχιδιάκονοι συνιστούν αξιώματα (οφίκια) που διαθέτουν μόνο οι μόνιμες 10 επισκοπές. Οι πρωτοσύγγελοι αποτελούν συμβούλους του Επισκόπου σε εκκλησιαστικά θέματα ενώ οι αρχιδιάκονοι υποστηρίζουν γραμματειακά την επισκοπή. Οι παραπάνω θέσεις καλύπτονται από τους λοιπούς (πλην του βαθμού του επισκόπου) ιερατικούς βαθμούς δηλαδή τους πρεσβύτερους και τους διακόνους. Αναφορικά με τους διορισμούς των ηγουμένων των μονών σημειώνουμε ότι η Αντιβασιλεία είχε προβεί στην κατάργηση μεγάλου αριθμού μονών. Ο λόγος συνίστατο στο γεγονός ότι η πλειονότητα των μονών δεν είχε επαρκή πληθυσμό μοναχών. Σύμφωνα με κατάλογο που υπέβαλε η νομοπαρασκευαστική επιτροπή για το εκκλησιαστικό ζήτημα⁹⁴ κατά την περίοδο αυτή λειτουργούσαν 246 ανδρικές μονές με σύνολο 2.500 μοναχών και 18 γυναικείες μονές με σύνολο 100 μοναχών⁹⁵. Μετά την διάλυση της πλειονότητας των μονών παρέμειναν σε λειτουργία 42 ανδρικές και 3 γυναικείες μονές⁹⁶. Παράλληλα εξορθολογίστηκε η διαχείριση της μοναστικής περιουσίας και συστάθηκε ένα Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο στο οποίο εισέρρεαν τα έσοδα από τα κτήματα των διαλυθέντων μοναστηριών⁹⁷. Από το Ταμείο αυτό

---

⁹³ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το ΒΔ «περί ενώσεως επισκοπών τινών με τας των Μητροπόλεων επισκοπάς των εν οίς κείνται νομών» με ημερομηνία 16 (28)-12-1841, ΦΕΚ 26/24-12-1841 και το ΒΔ «περί προβιβασμού του Σ. Επισκόπου Αιγιαλείας Κ. Γρηγορίου» με ημερομηνία 17 (29)-7-1842, ΦΕΚ 18/28-7-1842.

⁹⁴ ΒΔ «Περί συστάσεως επιτροπής προς εξακρίβωσιν της καταστάσεως της ελληνικής Εκκλησίας και των μοναστηριών» με ημερομηνία 15 (27)-3-1833, ΦΕΚ 11/31-3 (12-4)-1833.

⁹⁵ Βλ. «Κατάλογος των εντός του Βασιλείου Μοναστηριών.....» στο Τρωιάνος Σ. Δημακοπούλου Χ., *Εκκλησία και Πολιτεία, οι σχέσεις τους κατά τον 19ο αιώνα (1833-1852)*, Αθήνα 1999, σ. 71 και παράρτημα.

⁹⁶ Μαούρερ Γ. Λ., *Ο Ελληνικός Λαός*, Αθήνα 1976, σσ. 518-519.

⁹⁷ ΒΔ «Περί σχηματισμού του Εκκλησιαστικού Ταμείου και οδηγία της υπηρεσίας αυτού» με ημερομηνία 1 (13)-12-1834, ΦΕΚ 41/21-12-1834 (2-1-1835).

καλύπτονταν οι δαπάνες μισθοδοσίας των κληρικών, τα λοιπά έξοδα της Εκκλησίας (φιλανθρωπικά ιδρύματα, οικοδόμηση ιερών ναών κλπ) καθώς και οι δαπάνες της εκπαίδευσης.

Υγειονομεία

Τα Υγειονομεία υπάγονταν στην Γραμματεία των Εσωτερικών. Μέχρι το 1845 δεν υπήρχε διαμορφωμένη οργανική διάρθρωση των υγειονομείων. Έτσι στοιχεία για την λειτουργία των Υγειονομείων διαθέτουμε μόνο από την Βάση Δεδομένων, όπως προκύπτουν από τις μεταβολές υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά κατά τη περίοδο 1833-1844 λειτουργούσαν υγειονομεία στους λιμένες των Φηρών (Θήρας), Σύρου, Γαλαξειδίου, Αίγινας, Τήνου, Κορίνθου, Σκιάθου, Πάτρας Ναυπλίου, Σπετσών, Αμαλιάπολης, Πόρου, Χαλκίδας, Κύμης και Πειραιά. Το 1843 για λόγους οικονομίας συγχωνεύθηκαν σε ορισμένα λιμάνια τα λιμεναρχεία με τα υγειονομεία, την δε υπηρεσία των υγειονόμων εκτελούσαν στο εξής οι λιμενάρχες, οι οποίοι αποκαλούνταν υγειολιμενάρχες. Τα υγειονομεία που καταργήθηκαν ήταν των Φηρών (Θήρας), της Πάτρας, των Σπετσών, της Αμαλιούπολης, της Χαλκίδας, του Ναυπλίου, και του Πόρου⁹⁸. Ο νόμος του 1845⁹⁹ που θα ακολουθήσει προβαίνει στην οργανική διάρθρωση των υγειονομείων. Σύμφωνα με αυτόν τις υγειονομικές αρχές αποτελούσαν οι Επιθεωρητές, τα Υγειονομεία, οι Υγειονομικές Επιτροπές, οι Υγειονομικοί σταθμοί, τα Υγειονομικά φυλάκια και οι επιστασίες λοιμοκαθαρητηρίων. Τα Υγειονομεία διαιρέθηκαν σε τρεις τάξεις. Κάθε Υγειονομείο διέθετε μία Υγειονομική επιτροπή, η οποία αποτελείτο από τον Υγειονόμο, τον γιατρό του Υγειονομείου, τον Δήμαρχο, τον Ειρηνοδίκη και ένα πολίτη που διόριζε κάθε τρία χρόνια η κυβέρνηση. Οι Υγειονομικοί σταθμοί διακρίνονταν σε απλούς υγειονομικούς σταθμούς και σε σταθμούς στους οποίους υπάγονταν οι επιστασίες υγειονομικών περιφραγμάτων.

---

⁹⁸ ΒΔ "Περί καταργήσεως υγειονομικών τινών θέσεων" με ημερομηνία 29-5 (11-6)-1843, ΦΕΚ 23/21-7-1843.

⁹⁹ Νόμος ΚΓ' "περί των υγειονομικών αρχών εν γένει", με ημερομηνία 25-11-1845, ΦΕΚ 31/7-12-1845.

Λοιμοκαθαρτήρια

Τα λοιμοκαθαρτήρια αποτελούσαν υπηρεσίες που λειτουργούσαν στους λιμένες του κράτους. Σκοπό είχαν την απολύμανση των πλοίων, των επιβατών και των εμπορευμάτων. Υπάγονταν διοικητικά στη Γραμματεία των Εσωτερικών¹⁰⁰ και η λειτουργία τους συνδέεται με εκείνη των Υγειονομείων. Η πρώτη δημοσιευμένη στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης αναφορά για τα λοιμοκαθαρτήρια εντοπίζεται το 1835 και αφορά το ύψος των λοιμοκαθαρτικών δικαιωμάτων, δηλαδή των ποσών που όφειλαν να πληρώνονται για την απολύμανση (κάθαρση).¹⁰¹ Το 1837 χορηγείται άδεια λειτουργίας στο λοιμοκαθαρτήριο Πειραιά¹⁰². Στα λοιμοκαθαρτήρια λειτουργούσαν καταστήματα πώλησης τροφίμων (οψοπωλεία) για την εξυπηρέτηση εκείνων που τελούσαν υποχρεωτικά σε απομόνωση (καραντίνα). Τόσο το ύψος της ενοικίασης του οψοπωλείου όσο και της διατίμησης των πωλουμένων τροφίμων τελούσαν υπό τον έλεγχο της διοικητικής αρχής, σύμφωνα με ΒΔ του 1843¹⁰³. Από τη Βάση Δεδομένων προκύπτουν υπηρεσιακές μεταβολές του προσωπικού των λοιμοκαθαρητρίων (Αρχιφύλακες, Γραμματείς, Επιστάτες,) στην Ταράτσα (Δήμος Λαμίας) και στον Πειραιά. Ωστόσο το 1845 εμφανίζονται υπηρεσιακές μεταβολές σε λοιμοκαθαρτήρια που λειτουργούσαν στην Σκιάθο, την Τήνο, την Ύδρα, την Μύκονο, και την Σύρο¹⁰⁴. Την χρονιά αυτή σχετικό ΒΔ, προέβλεπε την λειτουργία 11 συνολικά λοιμοκαθαρητρίων¹⁰⁵.

Εκπαίδευση¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ ΒΔ "Περί του σχηματισμού και της αρμοδιότητας της επί των Εσωτερικών Γραμματείας" με ημερομηνία 3 (15)-4-1833, ΦΕΚ 14/13 (25)-4-1833.

¹⁰¹ ΒΔ "Περί διατιμήσεως των υγειονομικών δικαιωμάτων" με ημερομηνία 19 (31)-10-1835, ΦΕΚ 16/5-11-1835. Βλ. επίσης ΒΔ «Περί πληρωμής λοιμοκαθαρτικών δικαιωμάτων εις Πειραιά» με ημερομηνία 18-8-1844, ΦΕΚ 33/10-11-1844.

¹⁰² "Δηλοποίησις «περί του λοιμοκαθαρητρίου Πειραιώς», με ημερομηνία 29-11-11837, ΦΕΚ 45/31-12-1837.

¹⁰³ ΒΔ "Περί λοιμοκαθαρτικών οψοπωλείων" με ημερομηνία 27-7 (8-8)-1843, ΦΕΚ 29/17-8-1843.

¹⁰⁴ Βλ. Βάση Δεδομένων Δοιάκι

¹⁰⁵ Νόμος ΚΓ "Περί υγειονομικών αρχών εν γένει" με ημερομηνία 25-11-1845, ΦΕΚ/31/7-12-1845.

¹⁰⁶ ΒΔ "Περί κανονισμού των ελληνικών σχολείων και Γυμνασίων" με ημερομηνία 31-12-1836 (12-1-1837).

Σύμφωνα με το Νόμο περί δημοτικών σχολείων του 1834 τα δημοτικά σχολεία εδρεύουν σε κάθε δήμο. Σε αυτά φοιτούν παιδιά ηλικίας από 5 έως 12 ετών. Τα ελληνικά σχολεία περιλαμβάνουν τρεις τάξεις ενώ τα Γυμνάσια τέσσερις. Σε αντίθεση με τα δημοτικά και τα ελληνικά σχολεία που περιλαμβάνουν διδασκάλους, τα Γυμνάσια περιλαμβάνουν καθηγητές. Το 1835 συστάθηκαν 10 Ελληνικά Σχολεία¹⁰⁷ στην Τρίπολη, Σπάρτη, Καλαμάτα (Καλάμαι), Πάτρα, Μεσολόγγι, Άμφισσα, Λαμία, Χαλκίδα, Ύδρα και Τήνο. Γυμνάσια όπως προκύπτει από τους διορισμούς που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης λειτουργούσαν στην Αθήνα, στο Ναύπλιο και στο Μεσολόγγι¹⁰⁸. Το 1836 συστάθηκε το Πανεπιστήμιο Αθηνών¹⁰⁹. Η Βάση Δεδομένων περιλαμβάνει υπηρεσιακές μεταβολές που αφορούν τους δασκάλους και καθηγητές των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων καθώς τους καθηγητές του Πανεπιστημίου. Ο διορισμός δημοδιδασκάλων διακρίνει μεταξύ επαρχιακών δημοδιδασκάλους που ανήκουν στην πρώτη τάξη των δημοδιδασκάλων μαζί με τους δημοδιδασκάλους των νόμων. Ο επαρχιακός δημοδιδάσκαλος προΐσταται του δημοτικού σχολείου που εδρεύει στην πρωτεύουσα της επαρχίας και είναι υπεύθυνος για όλα τα δημοτικά σχολεία της επαρχίας. Αντίστοιχα ο νομαρχιακός δημοδιδάσκαλος εδρεύει στο δημοτικό σχολείο που εδρεύει στην έδρα του νομού και προΐσταται των δημοτικών σχολείων του νομού. Σύμφωνα με τον περί νόμο περί δημοτικών σχολείων οι δημοδιδάσκαλοι διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: δημοδιδάσκαλοι νομών και επαρχιών, δημοδιδάσκαλοι δήμων α' τάξεως και δημοδιδάσκαλοι δήμων β' και γ' τάξεως¹¹⁰. Στα Ελληνικά σχολεία διορίζονται διδάσκαλοι ή υποδιδάσκαλοι και στα Γυμνάσια διορίζονται καθηγητές.¹¹¹ Εκτός από τα δημοτικά, ελληνικά σχολεία και γυμνάσια λειτουργούσε και Διδασκαλείο για την εκπαίδευση των δημοδιδασκάλων. Επίσης το

---

¹⁰⁷ ΒΔ “περί συστάσεως δέκα ελληνικών σχολείων” με ημερομηνία 25 -3 (6-4)-1835, ΦΕΚ 12/ 5(17)-4-1835.

¹⁰⁸ Βλ ΒΔ περί διορισμού Γυμνασιαρχών στα Γυμνάσια της Αθήνας του Ναυπλίου και του Μεσολογγίου καθώς και καθηγητών στο Γυμνάσιο των Αθηνών, ΦΕΚ 5/27 – 2(11-3)-1835

¹⁰⁹ ΒΔ “Περί συστάσεως Πανεπιστημίου” με ημερομηνία 31-12-1836 (12-1-1837), ΦΕΚ86/31-12-1836.

¹¹⁰ Νόμος “Περί δημοτικών σχολείων” με ημερομηνία 6(18)-2-1834, ΦΕΚ 11/3 (15)-3-1834

¹¹¹ Βλ. ΒΔ περί διορισμού δημοδιδασκάλου ως υποδιδασκάλου στο σχολείο αρρένων Π. Πατρών, με ημερομηνία 18 (30)-1-1838, ΦΕΚ 9 (16)-3-1838.

1843 συστάθηκε και η Ριζάρειος Εκκλησιαστική Σχολή¹¹². Διορισμούς καθηγητών έχουμε και στη Σχολή Ευελπίδων. Κατά συνέπεια οι υπηρεσιακές μεταβολές που περιλαμβάνει η Βάση Δεδομένων αναφορικά με τους εκπαιδευτικούς αφορούν τους δημοδιδασκάλους των δημοτικών σχολείων του διδασκάλους των Ελληνικών Σχολείων, τους καθηγητές των Γυμνασίων, τους καθηγητές του Διδασκαλείου, της Ριζαρείου Σχολής και τους καθηγητές της σχολής Ευελπίδων και του Πανεπιστημίου. Υπάρχουν επίσης και άλλες σχολές που λειτουργούσαν όπως η σχολή Ψαλτικής (τα έξοδα του οποίου καλύπτονταν από το εκκλησιαστικό Ταμείο)¹¹³ και η Σχολή των μαιών¹¹⁴. Ωστόσο για τις σχολές αυτές δεν προκύπτουν υπηρεσιακές μεταβολές στη Βάση Δεδομένων.

Αλυκές

Οι Αλυκές αποτελούσαν περιφερειακή υπηρεσία που υπαγόταν στην αρμοδιότητα της Γραμματείας των Οικονομικών. Μέχρι την έναρξη της Αντιβασιλείας οι αλυκες εκμισθώνονταν σε ιδιώτες. Εν συνεχεία όμως, όπως προκύπτει από σχετική νομοθετική ρύθμιση το κράτος ανέλαβε την εκμετάλλευση των αλυκών. Για τον λόγο αυτό οι αλυκές αποτέλεσαν οργανικές μονάδες στις οποίες διοριζόταν τα αντίστοιχο προσωπικό¹¹⁵. Οι οργανικές θέσεις που αντιστοιχούσαν στις αλυκές ήταν εκείνες του επιστάτη και του αποθηκάριου. Ο επιστάτης ήταν αρμόδιος για την εκμετάλλευση της αλυκής ενώ ο αποθηκάριος για την αποθηκευμένη ποσότητα αλατιού. Ωστόσο δεν συνέπιπτε ο αριθμός των αλυκών με τον αριθμό των αποθηκών. Αν και όλες οι αλυκές διέθεταν αποθήκες υπήρχαν και αποθήκες που ήταν εγκατεστημένες σε τόπου που δεν υπήρχαν αλυκές. Σύμφωνα με την παραπάνω νομοθετική ρύθμιση αλυκές θα συνεχιζόταν η λειτουργία των αλυκών της Δομβραΐνας, του Ζητουνίου (Λαμία) της Αναβύσσου (Αττικής), του Μεσολογγίου, της Θερμησίας (Δήμος Ερμιόνης), των Λεχαινών και της Μήλου. Ενώ αποθήκες θα

---

¹¹² ΒΔ «Περί του οργανισμού της εν Αθήναις Ριζαρείου Εκκλησιαστικής σχολής» με ημερομηνία 23-1 (6-2)-1843, ΦΕΚ 4/13-2-1843.

¹¹³ ΒΔ «Περί συστάσεως σχολείου της ψαλτικής» με ημερομηνία 26-1 (7-2)-1837, ΦΕΚ 7/20-2-1837

¹¹⁴ ΒΔ «Περί συστάσεως σχολής δια τας μαιας» με ημερομηνία 26-2 (10-3)-1838, ΦΕΚ 9/16-3-1838.

¹¹⁵ ΒΔ «Περί της διοικήσεως των Εθνικών αλυκών» με ημερομηνία 11 (23)-4-1833, ΦΕΚ 15/19 (28)-4-1833.

λειτουργούσαν στους Μύλους (Ναυπλίου), στο Άστρος, στο Λεβίδι (Ορχομενό), στη Μονεμβασία, το Μαραθωνήσι (Γύθειο) , την Καλαμάτα, τη Μεθώνη, τα Φιλιατρά, το Κατάκωλο, την Πάτρα, την Ακράτα, τα Σάλωνα, την Ναύπακτο, το Δραγάμεστο (Αστακός), τον Ωρωπό, το Καλαμάκι (Δήμος Περαχώρας), το Ταλάντιο (Αταλάντη) και το Ξεροχώρι (Δήμος Ιστιαίας). Το κράτος κατά την περίοδο αυτή επιδιώκοντας την διασφάλιση της επάρκειας σε αλάτι, απαγόρευση την εξαγωγή του. Ωστόσο, από τις υπηρεσιακές μεταβολές που είναι καταχωρημένες στη Βάση Δεδομένων προκύπτει ότι λειτούργησαν οι αλυκές στο Ζητούνι, Ανάβυσσο, Μεσολόγγι, Θερμησία, Δόμβρainer, Νάξο, Μήλο, και οι αποθήκες στο Μεσολόγγι, Πάτρα, Μύλους (Ναυπλίου) Ταλάντιο (Αταλάντη) και Ανάβυσσο.